

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.8>
УДК 911.3

Г. Заваріка, канд. геогр. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-5601-9331

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Сєвєродонецьк, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ

Досліджено теорію постконфліктного розвитку територій як актуальну для України тему. Запропоновано методологію дослідження теорії постконфліктного розвитку територій, яка полягає у застосовуванні ідеї геокібернетики та проабілізму. Установлено, що постконфліктний розвиток територій належить до масштабних загально-географічних тем, вирішення яких займаються представники багатьох наук. Тому в дослідженні представлено різні позиції, що дало можливість сформулювати авторське бачення постконфліктного розвитку туризму як географічної системи. Розроблено теоретичну модель постконфліктного розвитку туризму як системи. Установлено на прикладі країн світу, що генеза конфліктів має різний характер, але в постконфлікті результати подібні, що необхідно враховувати під час подолання постконфліктної ситуації у східних територіях. Запропоновано впровадження в старопромислових східних територіях України "моделі постконфліктного зеленого розвитку", яка має містити: ефективне використання регіонального потенціалу; збільшення частки високотехнологічних секторів промисловості; зростання ролі сфери послуг: ділових, туристсько-рекреаційних, соціальних; поліпшення ділового клімату та ділової активності; розвиток альтернативної енергетики; екологічну модернізацію виробництва та впровадження енергозберігаючих технологій на виробництві; зміну поведінкових стереотипів суб'єктів економічної діяльності; широкомасштабне озеленення території; проведення реструктуризаційних робіт на закритих вугільних та інших промислових підприємствах; рекультивацію численних териконів. Створення лісопаркової зони на території нинішнього промислового підприємства, організація там місць відпочинку в перспективі сприятимуть налагодженню мирного життя, установленню екологічної рівноваги в регіоні, подоланню існуючих проблем соціально-економічного розвитку. Запропоновано на цих територіях застосувати "туристсько-рекреаційний" шлях розвитку, який може стати першим, найменш капіталозатратним кроком майбутнього оновлення сходу України.

Ключові слова: постконфліктна територія, геокібернетика, проабілізм, генеза, конфлікт, туризм.

Постановка проблеми. Географія як фундаментальна наука покликана вирішувати чітко окреслені завдання, вона пронизана пошуком нової теорії, теоретичних відкриттів, теоретичних думок. В умовах трансформаційних змін необхідне формування нової теоретичної думки. Науці відводиться особливо важлива роль, коли відбувається зміна існуючих концепцій, теорій, наукових шкіл. Особливо актуальною стає інтеграція географічної науки, яка полягає в тому, щоб об'єднати всі її гілки загальними теоретичними позиціями. Єдність географічної науки сьогодні виявляється в ролі інтегрального фактора, оскільки специфіку відносин "людина – біосфера" стали вивчати представники багатьох наук (філософія, економіка, соціологи, математики, біологи, політологи і т. д.). Звідси з'явився міждисциплінарний науковий підхід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На отримані результати дослідження вплинули географічні, соціологічні, політологічні, економічні й конфліктологічні ідеї таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як П. Колль'єра, К. Койна, Г. Брауна, А. Лангера, Ф. Стюарта, В. Гееца, М. Фишера, Н. Музаффарлі, Е. Ісмаїлова [2; 4; 7; 10].

Так, Пол Колл'єр розвинув теорію К. Койна про важливість економічного розвитку в процесі зміцнення миру в постконфліктних країнах. Н. Музаффарлі та Е. Ісмаїлов розробили основні принципи відновлення постконфліктних територій. Автором роботи проводяться систематичні дослідження можливостей постконфліктного розвитку територій на прикладі східних областей України засобом туризму.

Мета та завдання. Метою роботи є пошук теоретичних основ постконфліктного розвитку територій стосовно географії. Для її досягнення були поставлені такі завдання: дослідити існуючі теорії постконфліктного розвитку в інших галузях знань, розробити авторське бачення постконфліктного розвитку туризму як географічної системи, запропонувати теоретичну модель постконфліктного розвитку туризму як системи.

Методика та методологія. Дуже важливі системні дослідження, що також пов'язано з ідеєю єдності науки, яка полягає в тому, що загальні категорії мислення, які виникають у різних сферах науки, схожі, тому подібні й теоретичні моделі, створені в них. Особливий інтерес

становить класифікація зв'язків явищ, що виникають у системах: 1 – зв'язку взаємодії; 2 – генетичні зв'язки; 3 – перетворення; 4 – будови; 5 – функціонування; 6 – розвитку; 7 – управління.

Саме виділення рівня розвитку систем є особливо важливим у період трансформаційних змін. Зміна зв'язків всередині системи підштовхує на застосування ймовірного підходу при вивченні складних процесів і явищ.

Важливу роль у цьому процесі відіграє геокібернетика – наука про управління складними динамічними просторово-часовими системами, що вивчаються географією. У центрі уваги геокібернетики – управління процесами розвитку систем і структур неживої природи, населення, виробничої та невиробничої сфер. Прийняття рішень має виходити з поєднання природних і господарських процесів, прямих і зворотних зв'язків між природою та суспільством.

При дослідженні розвитку постконфліктних територій, ураховуючи ступінь невизначеності при взаємодії об'єктів, раціональне запозичення з філософії терміна "проабілізм" (від слова probability – імовірність) [11]. Імовірнісний стиль мислення піддається критиці багатьма вченими, тим не менш, він існує і має бути. Можливо, саме в досліджуваному питанні проабілізм може стати одним із елементів вирішення проблеми. Дослідження рекреаційних систем, наукове планування відпочинку та керування рекреаційними системами має величезне практичне значення для суспільства і в цьому велика роль географії. Особливо це важливо під час районних планувань курортних зон і проектуванні рекреаційних центрів постконфліктної території.

Точність географічного прогнозу залежить від застосування загальних принципів прогнозування, розроблених наукою. У першу чергу – це прогноз процесів просторової трансформації та просторових переміщень об'єктів дослідження, змін їх просторових співвідношень. Саме при географічному прогнозі можна отримати відповіді на такі питання:

1) які нові ареали може охопити в перспективі у своєму розвитку цей процес?

2) де цей процес проходитиме інтенсивніше, а де ослабне?

3) де цей процес може територіально концентруватися?

4) де можуть виникнути просторові контрасти, а де грані будуть згладжуватися?

5) в яких просторових осередках один і той самий процес розвиватиметься по-різному?

6) де різні процеси можуть комбінуватися між собою?

7) де оптимальніше територіально організувати життя людей?

Узагальнивши, можна сказати, що головне полягає в науковому передбаченні видів і форм трансформації в часі просторової неоднорідності та просторового поєднання і взаємодії різних процесів та явищ на земній поверхні. Важливо, щоб прогноз охоплював великий проміжок часу розвитку системи. І в цьому сенсі також важливе стирання граней між окремими науками. Спеціалізація сьогодні охоплює проблему, і це добре, оскільки дозволяє заглибитися в досліджуване явище й розширити його охоплення з усіх позицій. Тому найважливіше завдання полягає у визначенні масштабних загально-географічних тем, вирішенням яких займатимуться представники багатьох наук. Постконфліктний розвиток територій належить саме до такого роду тем. Тільки об'єднавши зусилля вчених різних наук, ми зможемо представити раціональну модель розвитку [6].

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно визначитися з термінологією. Пропонуємо таке тлумачення терміна *постконфліктна територія* – частина поверхні суші з певними межами, на якій після конфлікту встановлено здійснення діяльності повноважень органів державної влади. У цьому сенсі важливу роль відіграватимуть програми, концепції, стратегії постконфліктного економічного розвитку, які зможуть гарантувати надійну безпеку туристам.

Туризм – це міжгалузєва система сектору економіки (сфери обслуговування), яка діє в певному геопросторі. А системі притаманні певні особливості, на аналізі яких слід зупинитися докладніше. По-перше, у системі задіяні суспільно-економічна інфраструктура, готельне господарство, артефакти історії та культури, організаційна структура турбізнесу тощо. Водночас мають ураховуватися країнознавчі реалії регіону, в якому діє ця система: як мінімум стан організаційно-управлінської, функціональної та територіальної структур його господарства; як максимум – стан регіональних макросистем: територія і ресурси, політико-географічне положення, соціальна сфера, культуросфера, еконосфера, політосфера. Тому вважаємо за доречне дослідження процесу його відновлення і розвитку розпочати з аналізу існуючих економічних концепцій, програм, моделей постконфліктного розвитку.

Традиційно, моделі постконфліктного розвитку будувались через парадигму чітких, конкретно окреслених у часі етапів, цілеспрямованих на зміцнення національної безпеки. Теоретично, після закінчення конфлікту міжнародні організації розпочинають імплементувати свої довгострокові стратегії та програми відновлення. Однак на практиці буває важко визначити, коли конфлікт остаточно закінчився, і ситуація в країні може бути визначена як постконфліктна. Дедалі більше дослідники проблем постконфліктного розвитку визнають, що не існує чітких фаз між кінцем конфлікту, негайною

гуманітарною допомогою, економічним відновленням, економічними трансформаціями та фазою довгострокового розвитку. У реальності, всі такі фази перекриваються в часі та доповнюють одна одну на суміжних етапах. Якщо плавний перехід не відбувається, створюються "розриви", які запобігають процесу створення умов для певних напрямів розвитку.

Надання гуманітарної допомоги в міжнародній практиці розглядалось лише відповідно до нагальних потреб населення, що стає можливим безпосередньо після гострої фази конфлікту. До заходів такої допомоги відносять: забезпечення найуразливіших верств населення, що постраждали внаслідок конфлікту тимчасовим житлом, продовольчими товарами, товарами першої необхідності й особистої гігієни, ліками та медичними послугами тощо. Коли ж усі фази реалізуються у довготерміновій перспективі вздовж всього постконфліктного континууму, а не як низка окремих послідовних етапів діяльності, вже у фазі гуманітарної допомоги враховується можливість розбудови національного економічного потенціалу, створюються умови для подальшого сталого розвитку, а планування довгострокових програм розвитку може сприяти більш ефективній – синергетичній координації та розподілу гуманітарної допомоги. (Напр., надання посівного матеріалу та молодих сільських тварин для стимулювання приватного аграрного бізнесу, тренінги та перекваліфікація фахівців для залучення нових інвестицій замість простого забезпечення товарами і грошовою допомогою). Відновлення постконфліктної економіки, по суті, стає спрямованим на звуження розриву між зовнішньою допомогою та внутрішнім розвитком країни, що намагається позбутися наслідків конфлікту.

Відновлення економіки, економічна відбудова, економічна реабілітація, реформування постконфліктної економіки – усі ці терміни часто використовуються як синоніми. У багатьох випадках організації вибирають певний термін, що попередньо був зазначений у їхньому статуті. Наприклад, Європейська комісія (ЕК) користується поняттям реконструкції та реабілітації, а Світовий банк (WB) і Міжнародний валютний фонд (МВФ) використовують терміни *постконфліктна відбудова* та *відновлення*. Двосторонні партнери (донори) часто оперують різними термінами, здійснюючи одну й ту саму програму, або використовують одне й те саме поняття, виходячи з різних концепцій його розуміння. Таблиця 1 [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13] ілюструє цю проблему змішування термінів для розкриття концептуального змісту економічного розвитку в постконфліктних умовах.

Програми постконфліктного розвитку мають бути спрямовані безпосередньо на фактори, які призвели до конфлікту в конкретній ситуації, з урахуванням рівня нестабільності навколишнього середовища. На відміну від традиційних концепцій розвитку, програми постконфліктного врегулювання мають охоплювати більш широкий спектр проблем, ніж суто технічні методи нарощування економічної ефективності. Стратегії реалізації програм відновлення постконфліктних регіонів містять низку стимулів, спрямованих на розширення можливостей реалізації всіх прав людини для всіх верств населення, збільшення прозорості розподілу державних активів і капіталу, що загалом сприятимуть зниженню політичної напруги.

Таблиця 1. Концептуальний підхід до визначення змісту постконфліктного розвитку

Термін	Зміст концепції	Напрями діяльності	Етапи/Фази
Відновлення економіки	Подолання розриву між допомогою та національним розвитком, відновлення спроможності уряду і громади перебудувати економічні зв'язки й самостійно закінчити процес подолання наслідків конфлікту та підтримувати мир	Встановлення безпеки та верховенства права; розробка макроекономічної стратегії; створення системи надзору за реалізацією програми економічного розвитку; диверсифікація державних інвестицій; відновлення соціального та людського капіталу; упродовження механізму децентралізації	Перехідний етап від міжнародної допомоги донорів до довгострокового розвитку за наявності суміжних фаз, які в часі перекриваються
Економічна реконструкція	Економічні трансформації, що охоплюють широке коло заходів зі стабілізації постконфліктної економічної ситуації та структурного реформування національної економіки, а також програм, спрямованих на створення умов для реалізації національного потенціалу і сталого економічного розвитку країни	Реформа законодавства щодо міжнародної торгівлі та залучення прямих іноземних інвестицій; випуск нової валюти; миротворча діяльність; скорочення військового бюджету та збільшення фонду розвитку; вирішення проблем біженців і ТПО; роззброєння й демобілізація; реабілітація та інтеграція у мирне життя; відновлення базової індустріальної та соціальної інфраструктури; установлення нових економічних зв'язків; відбудова інститутів влади та економічної системи	Дискусія щодо рівня реконструкції, якого треба досягнути перед тим, як розпочинати економічні реформи, ще не завершена (підхід є унікальним для кожного конфлікту, а рішення залежить від політичної волі та темпів відновлення окремих напрямів і наявності ресурсів)
Економічна стабілізація	Неоліберальна економічна стратегія, що базується на економічному зростанні та принципах вільної торгівлі; тісно пов'язана з концепцією трансформацій та структурної перебудови; основана на ортодоксальних засадах дефляції	Макроекономічна стабілізація; упродовження програми відповідності до вимог МВФ; реалізація політики дефляції – вилучення з обігу надлишкової маси готівки з метою збільшення купівельної спроможності національної валюти	Пріоритетне завдання для фінансових інститутів, що грають важливу роль в економічній постконфліктній відбудові
Економічна реабілітація	Масштабна реконструкція економічної системи та активізація соціальних і економічних зв'язків	Фізична реконструкція інфраструктури; відновлення соціальних і економічних систем (освіти, медичних послуг, ринку праці, ринку валют)	Довготерміновий процес
Економічне відродження (швидке реагування)	Прийняття заходів для запобігання критичного розриву між стадією гуманітарної допомоги та довгостроковим економічним розвитком	Відновити можливості населення до нормальної життєдіяльності; Розробити програму поступового нарощування економічного потенціалу; Створити умови для сталого національного економічного розвитку після конфлікту	Починається на етапі гуманітарної допомоги та переходить у фазу економічного відновлення і трансформації
Державна відбудова	Створення нових державних інституцій та зміцнення існуючих	Створення системи ефективного управління ресурсами (природними і культурними); верховенство права; формування ринків; установлення адміністративного контролю у сфері нових економічних відношень; мобілізація ресурсів та контроль за розподілом державних ресурсів	Продовжується дискусія про місце відбудови державних інституцій у процесі миротворення; полеміка навколо парадигми: інституціоналізація або лібералізація економіки?
Національна безпека	Реалізації всіх прав і свобод людини в умовах рівних соціальних і економічних можливостей як запорука миру та безпеки країни	Встановлення легітимної політичної влади; поєднання фаз допомоги та програми подальшого розвитку; створення легальних робочих місць і джерел доходів; відбудова державних інституцій, включаючи верховенство права; реформа фінансової та податкової структур; залучення громадянського суспільства	Нова парадигма застосовується до постконфліктного континууму як під час, так і між конфліктами; охоплює всі етапи постконфліктного економічного відродження, а також превентивну та трансформаційну фази

Джерело: розроблено автором на основі [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13].

Новий підхід до економічного розвитку, що сприятиме запобіганню повторного виникнення агресії, був запропонований Полом Колл'єром, який розвинув теорію К. Койна про важливість економічного розвитку в процесі зміцнення миру в постконфліктних країнах. Згідно з нею, результати короткострокових програм збільшують привабливість довгострокових стратегій національного сталого розвитку; інклюзивні, орієнтовані на людину, залучення всіх сторін конфлікту для аналізу конфлікту, розробки стратегії розвитку, прийняття рішень; створюють умови для швидкого реагування на нові виклики з метою запобігання повторному спалаху агресії; характерна гнучкість, адаптивність до різких змін і ризиків постконфліктного середовища; мають інтегративний характер, діяль-

ність спрямована на подолання численних ризиків і створення превентивних механізмів, які можуть знаходитися у третьої сторони; посилюють роль місцевого самоврядування, превентивні механізми зміцнюють національний суверенітет [14; 15].

Практика показує, що увага до нормалізації економічного становища конфліктних середовищ збільшує ймовірність успіху його реабілітації, сприяє запобіганню повернення агресії та дозволяє країні почати рухатися у напрямку сталого національного розвитку. Мері Отт, Директор Бюро сільського господарства і торгівлі при Департаменті економічного розвитку США (USAID) зауважує, що понад 40 % постконфліктних територій повертаються до активної стадії конфлікту впродовж 10-ти років, незважаючи на широкий спектр міжнародної підтримки.

Ці факти започаткували пошуки нових підходів до програм реабілітації конфліктних територій, в яких традиційно завданням економічного відродження приділялось другорядне значення після гуманітарних, соціальних і політичних сегментів [16]. Дуже важливо розуміти, що приділяти увагу до економічного зростання не означає застосовувати ті самі засоби, що зазвичай використовуються в стабільних країнах, які розвиваються або потерпають від економічної кризи. Постконфліктні ситуації вимагають зовсім інший підхід. Слід пам'ятати, що всі проблеми, які існували до спалаху агресії, завжди посилюються під час конфлікту.

Принципи відновлення деокупованих і постконфліктних територій [16]:

1) *адресність*: необхідно зосередитись на задоволенні потреб конкретних груп населення, забезпечити безпосередній вплив заходів із відновлення на тих, хто потребує їх найбільше;

2) *координація та комунікація*: взаємодоповнюваність заходів, досягнення сукупного ефекту, головною метою яких є відновлення та розбудова миру можливо досягти завдяки ефективній координації дій всіх учасників процесу;

3) *управління процесом розбудови*: для відновлення миру та соціально-економічного розвитку необхідною умовою є якісне управління процесом відновлення;

4) *механізм реалізації*: від того, яким чином проходять процеси відновлення, залежать не тільки можливості ліквідації шкоди внаслідок конфлікту, усунення його причин, а головне – напрями подальшого покращення ситуації з метою зростання економічного добробуту та соціальної впевненості суспільства, зростання якості життя населення;

5) *формування сприятливих умов державної політики для відновлення*: стратегічно важливим буде визначення умов державної політики у справі розбудови миру з метою забезпечення ефективності та результативності впровадження заходів [10].

Так, Н. Музаффарлі та Е. Ісмаїлов [7] стверджують, що державна програма відновлення деокупованих і постконфліктних територій має здійснюватися на основі таких принципів: урахування міжнародного досвіду, розумна мінімізація витрат, єдність двох підходів: поновлення старого і створення нового, гнучкість територіального планування, поетапність [7].

Світова практика свідчить, що одним із дієвих засобів вирішення болючих проблем територій після конфлікту є сталий розвиток туризму, рекреації, реалізації програм так званої "зеленої економіки" тощо. Тому "туристсько-рекреаційний" шлях може стати першим (до речі, найменш капіталозатратним) кроком майбутнього оновлення.

Авторська теоретична модель постконфліктного розвитку туризму (рис. 1) ґрунтується на ідеях пробабілізму, враховує ступінь невизначеності при об'єкт-суб'єктній взаємодії та неоднозначність результатів процесів такої взаємодії. Згідно з моделлю, в основі постконфліктного розвитку системи має бути закон самозбереження людства, який спирається на дотримання принципів сталого розвитку. Про це свідчить і світова практика постконфліктного розвитку окремих країн і регіонів.

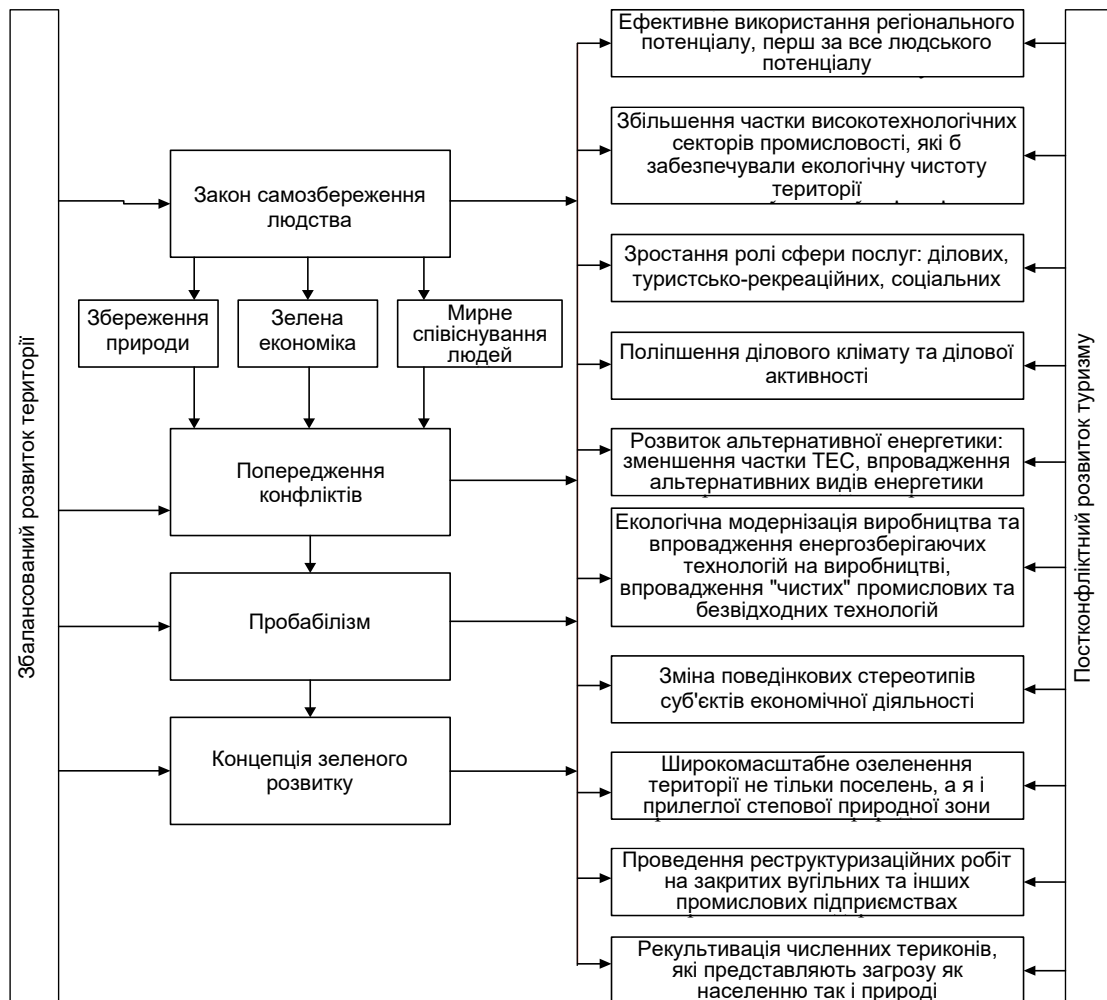

Рис. 1. Теоретична модель постконфліктного розвитку туризму

Джерело: розроблено автором.

Самозбереження людства також залежить від умов життя людей, їхнього харчування, якості екологічної середовища. Забезпечити самозбереження людства допоможуть зелені зони парків, лісів, лугов. Надмірне антропогенне навантаження на територію призводить до високої територіальної концентрації продуктивних сил, скопчення шкідливих хімічних елементів, що негативно позначається на якості життя населення. Тобто потрібно прагнути до збалансованого розвитку території: повинні бути і висококультурні, і малоосвоєні, і "дикі" ділянки природи, що перебувають у взаємозв'язку між собою. Виконати це допоможе концепція зеленого розвитку систем. Вона передбачає масштабні висадки зелених насаджень у місцях високої концентрації населення, вирубки лісу, пожеж і т. п. Таким чином буде виконано закон самозбереження людства, що важливо для практики, будівництва і реконструкції існуючих об'єктів. Наприклад, будівництво нового курорту або санаторію на постконфліктній території має бути географічно обґрунтованим.

Зазначені теоретичні положення можливо використати на практиці, упровадив їх у життя у старопромислових східних територіях України у такому вигляді:

- ефективне використання регіонального потенціалу, перш за все людського потенціалу;
- збільшення частки високотехнологічних секторів промисловості, які б забезпечували екологічну чистоту території;
- зростання ролі сфери послуг: ділових, туристсько-рекреаційних, соціальних;
- поліпшення ділового клімату та ділової активності;
- розвиток альтернативної енергетики: зменшення частки ТЕС, упровадження альтернативних видів енергетики;
- екологічна модернізація виробництва та впровадження енергозберігаючих технологій на виробництві, упровадження "чистих" промислових і безвідходних технологій;
- зміна поведінкових стереотипів суб'єктів економічної діяльності;
- широкомасштабне озеленення території не тільки поселень, а й прилеглої степової природної зони;
- проведення реструктуризаційних робіт на закритих вугільних та інших промислових підприємствах;
- рекультивація численних териконів, які становлять загрозу як населенню, так і природі.

У майбутньому можливе створення лісопаркової зони на полосі нинішнього протистояння в Донбасі, організації там місць відпочинку. Створення інфраструктури туризму могли б стати і добрим пам'ятником, і атракцією, що зацікавить туристів із усього світу.

Додатково паралельно має відбуватися реконструкція структури господарства, перебудова територіальної системи управління тощо. Усі ці шляхи замирення можуть бути застосовані тільки за наявності великих капіталовкладень, десятиліть роботи і наявності "політичної волі" сторін конфлікту.

Висновки. Отже, постконфліктний розвиток належить до великомасштабних проектів національної безпеки, ефективна реалізація яких потребує розділу реабілітаційних робіт на чіткі стадії та існує необхідність забезпечення цілісного системного бачення всього комплексу проблем, пов'язаних із процесами соціально-економічного відновлення та розбудови миру, визначення пріоритетів, основних напрямів і механізмів цього процесу, його ключових умов та етапів. Розроблена теоретична модель постконфліктного розвитку туризму як географічної системи сприятиме практичній

розбудові східних територій України при дотриманні принципів сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. АВВ. Збройний конфлікт в термінах (Путівник для України) / Д. Дучик та ін. – Київ, 2019.
2. Браун Г. Типологія постконфліктних ситуацій / Г. Браун, А. Лангер, Ф. Стюарт. – Бельгія, 2011.
3. Всемирный банк. Обновленные сведения о глобальном уровне бедности. Всемирный банк: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.vsemirnuybank.org/ru/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>
4. Геєц В. К вопросу применения подходов "плана Маршалла" для Украины / В. Геєц // Экономика Украины. – 2015. – № 4. – С. 6–11.
5. Заварика Г. Відновлення туризму Луганщини у постконфліктний період: суспільно-географічний аспект / Г. Заварика // Вісн. Київ. ун-ту. Географія. – 2018. – Вип. 1(70). – С. 88–93.
6. Заварика Г. Суспільно-географічне дослідження безпеки туризму в умовах глобалізації і конфліктів / Г. Заварика // Наук. вісн. Херсонськ. держ. ун-ту. Серія "Географічні науки". – 2018. – № 9. – С. 45–50.
7. Музаффарли Н. К вопросу о восстановлении постконфликтных территорий. (Кавказ и Глобализация / Н. Музаффарли, Э. Исмаилов. – 2009. – № 3 (23). – С. 7–28.
8. Официальный сайт Всемирного экономического форума (WEF) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.weforum.org>.
9. Офіційний сайт ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua>.
10. Фишер М. После вооруженного конфликта: восстановление разрушенного и реинтеграция общества как элементы построения мира. Бергхоф: Бергхофский исследовательский центр конструктивного урегулирования конфликтов. С. 474–501 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.berghoffoundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/handbook/Articles/russian_fischer_handbook.pdf
11. Яковенко Р. Тлумачний англо-український словник економічних термінів з елементами теорії та проблематики: дидактичний довідник / Р. Яковенко. – Кіровоград, 2015.
12. University of Maryland, Institute for Economics and Peace: Global Terrorism Index 2017. The official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.start.umd.edu/news/institute-economics-and-peace-releases-global-terrorism-index>.
13. Crisis Prevention and Recovery Report 2008 – Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity. New York, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/undp_cpr_post_conflict_economic_recovery_enable_local_ingenuity_report_2008.pdf.
14. Collier P. On economic causes of civil war / P. Collier // Oxford Economic Papers. – 1998. – № 50. – P. 563–573 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://asso.sherpa.org/sherpa/content/docs/programmes/GDH/Campagne_RC/War.pdf.
15. Coyne C. Reconstruction and Reconciliation: What's Economics Got to Do With It? / C. Coyne // The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations. – 2017. – 4 (1). – pp. 69–83.
16. USAID. Official Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.usaid.gov/who-we-are/mission-vision-values>.

References

1. АВВ. Zbroyniy konflikt v terminax (Putivnyk dlya Ukrainy) / D. Duci'k ta in. Ky'viv, 2019.
2. Braun G., Langer A., Stuart F. Tipologiya postkonfliktny'x situacij. Bel'giya, 2011.
3. Vsemirnyj bank. Obnovlennye svedeny'ya o global'nom urovne bednosti'. Vsemirnyj bank: vebсайт. URL: <https://www.vsemirnuybank.org/ru/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>
4. Geecz V. K voprosu pry'meneny'ya podxodov "plana Marshalla" dlya Ukrajny'. Ekonomika Ukrajny'. 2015. # 4. S. 6–11.
5. Zavarika G. Vidnovlennya turyzmu Luganshhy'ny' u postkonfliktny'j period: suspil'no-geografichny'j aspekt. Visnyk Ky'yiv's'kogo nacional'noho univertytetu imeni Tarasa Shevchenka. Geografiya. 2018. Vyp. 1(70). S. 88–93.
6. Zavarika G. Suspil'no-geografichne doslidzhennya bezpeky' turyzmu v umovax globalizaciyi i konfliktiv. Naukovy'j visnyk Xerson's'kogo derzhavnogo univertytetu. Seriya "Geografichni nauky". 2018. # 9. S. 45–50.
7. Muzaffarly' N., Y'smay'lov E. K voprosu o vosstanovleny'j postkonfliktny'x terry'tory'j. Kavkaz y' Globalyzacy'ya. 2009. # 3 (23). S. 7–28.
8. Ofy'cy'al'ny'j sayt Vsemirnogo ekonomy'cheskogo foruma (WEF). URL: <http://www.weforum.org/>
9. Oficijny'j sayt OON v Ukraini. URL: <http://www.un.org.ua/ua/>
10. Fy'sher M. Posle vooruzhennogo konfly'kta: vosstanovleny'e razrushennogo y' rey'ntegracy'ya obshhestva kak elementy postroyen'ya my'ra. Bergxof: Bergxofskiy y'ssledovatel'skiy centr konstruktiv'nogo uregulirovani'ya konfly'ktov. S. 474–501. URL: http://www.berghoffoundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/handbook/Articles/russian_fischer_handbook.pdf
11. Yakovenko R. Tlumachny'j anglo-ukrayins'ky'j slovnyk ekonomichny'x terminiv z elementamy' teorii ta problematy'ky' : dy'dakty'chny'j dovidnyk. Kirovograd, 2015.

12. University of Maryland, Institute for Economics and Peace: Global Terrorism Index 2017. The official website. URL: <https://www.start.umd.edu/news/institute-economics-and-peace-releases-global-terrorism-index>.

13. Crisis Prevention and Recovery Report 2008 – Post-Conflict Economic Recovery: Enabling Local Ingenuity. New York, 2008. URL: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/undp_cpr_post_conflict_economic_recovery_enable_local_ingenuity_report_2008.pdf.

14. Collier P. On economic causes of civil war. Oxford Economic Papers. 1998. # 50. P. 563-573. URL: https://asso.sherpa.org/sherpa/content/docs.programmes/GDH/Campagne_RC/War.pdf.

15. Coyne S. Reconstruction and Reconciliation: What's Economics Got to Do With It? The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations. 2017. 4 (1). pp. 69–83.

16. USAID. Official Website. URL: <https://www.usaid.gov/who-we-are/mission-vision-values>.

Надійшла до редколегії 15.07.2020

Г. Заварика, канд. геогр. наук, доц.

Востокукранський національний університет імені Володимира Даля, Северодонець, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ПОСТКОНФЛИКТНЫХ ТЕРРИТОРИЙ

Исследована теория постконфликтного развития территорий как актуальная для Украины тема. Предложена методология исследования теории постконфликтного развития территорий, которая заключается в применении идеи геокибернетики и пробабиллизма. Установлено, что постконфликтное развитие территорий относится к масштабным общегеографическим темам, решением которых будут заниматься представители многих наук. Поэтому в исследовании представлены различные точки зрения, что дало возможность сформировать авторское видение постконфликтного развития туризма как географической системы. Разработана теоретическая модель постконфликтного развития туризма как системы. Установлено на примере стран мира, что генезис конфликтов имеет разный характер, но в постконфликте результаты подобны, что необходимо учитывать при преодолении постконфликтной ситуации в восточных территориях. Предложено внедрение в старопромышленных восточных территориях Украины "модели постконфликтного зеленого развития", которая должна содержать в себе: эффективное использование регионального потенциала; увеличение доли высокотехнологичных секторов промышленности; рост роли сферы услуг: деловых, туристско-рекреационных, социальных; улучшение делового климата и деловой активности; развитие альтернативной энергетики; экологическую модернизацию производства и внедрение энергосберегающих технологий на производстве; смену поведенческих стереотипов субъектов экономической деятельности; широкомасштабное озеленение территории; проведение реструктуризационных работ на закрытых угольных и других промышленных предприятиях; рекультивацию многочисленных терриконов. Создание лесопарковой зоны на полосе нынешнего противостояния в Донбассе, организации там мест отдыха в перспективе будут способствовать налаживанию мирной жизни, установлению экологического равновесия в регионе, преодолению существующих проблем социально-экономического развития. Предложено на этих территориях применить "туристско-рекреационный" путь развития, который может стать первым, наименее капиталозатратным шагом будущего обновления востока Украины.

Ключевые слова: постконфликтная территория, геокибернетика, пробабиллизм, генеза, конфликт, туризм.

H. Zavarika, PhD Geography, Associate Professor

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF POST-CONFLICT TERRITORIES

The theory of post-conflict development of territories as an actual topic for Ukraine is studied. The methodology of research of the theory of post-conflict development of territories, which consists in applying the idea of geocybernetics and probabillism, is proposed. It is established that the post-conflict development of territories refers to large-scale General geographical issues, which will be addressed by representatives of many Sciences. Therefore, the study presents various points of view, which made it possible to form the author's vision of post-conflict tourism development as a geographical system. A theoretical model of post-conflict tourism development as a system has been developed. It is established on the example of countries of the world that the Genesis of conflicts has a different character, but in the post-conflict period similar results should be taken into account when overcoming the post-conflict situation in the Eastern territories. It is proposed to introduce a "model of post-conflict green development" in the old industrial Eastern territories of Ukraine, which should contain: effective use of regional potential; increasing the share of high-tech industrial sectors; the increasing role of services sector: business, tourist, recreation, social; improving the business climate and business activity; alternative energy development; ecological modernization of production and introduction of energy saving technologies in production; change the behaviour of economic actors; extensive landscaping; restructuring works at abandoned coal mines and other industrial plants; remediation of numerous waste heaps. The creation of a forest Park zone in the zone of the current confrontation in the Donbass, the organization of recreation places there in the future will contribute to the establishment of peaceful life, the establishment of ecological balance in the region, and overcoming existing problems of socio-economic development. It is proposed to use the "tourist and recreational" development path in these territories, which can become the first, least capital-intensive step in the future renewal of the East of Ukraine.

Keywords: post-conflict territory, geokinematics, probabillism, Genesis, conflict, and tourism.